

О.Ю. Скоромна, аспірант*

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки України найбільш гостро реагує на прояви кризи та зміни зовнішнього середовища, тому питання формування фінансових результатів і підвищення прибутковості виробництва є актуальними в сучасних економічних умовах. Затяжний перехід до ринкових засад господарювання разом з економічною нестабільністю негативно вплинули на прибутковість вітчизняних сільськогосподарських підприємств, поставивши значну їх частину на межу виживання. Свою негативну роль у цьому процесі відіграла недосконала цінова політика держави в галузі сільського господарства та диспаритет цін. Негативний вплив зовнішніх умов посилювався внутрішніми диспропорціями самих суб'єктів господарювання і проблеми формування фінансових результатів, підтримання достатнього рівня платоспроможності і отримання прибутку набули особливої актуальності.

Всі прояви кризи в аграрному секторі перш за все прямо зачіпають інтереси селян. Багато сільськогосподарських підприємств припинило своє існування, що неминуче призвело до скорочення робочих місць. Криза також не оминула і соціальну інфраструктуру села, крім того низький рівень заробітної плати та тяжкі умови праці призводять до того що в людей немає належної матеріальної зацікавленості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням впливу витрат виробництва продукції на формування фінансових результатів сільськогосподарських підприємств займалось багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, вплив витрат виробництва на формування фінансових результатів висвітлено в працях: В.Я. Мессель-Веселяка [6], П.Т. Саблука [3], Ю.М. Тютюнника [8] та ін. Проблематикою підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств та дослідженням факторів, що на неї впливають займалися вчені: О.Г. Карпова [4], О.В. Чернецька[9] та ін. Питанням забезпечення

---

* Науковий керівник, д-р екон. наук, професор Олійник О.В.

соціальної інфраструктури села та належної оплати праці, що є головним показником добробуту населення, присвячені праці В.Д. Логутіна [2], В.В. Ярової [1], Г.С. Морозової [5] та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження витрат на оплату праці та їх впливу на фінансові результати сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначальну роль при формуванні фінансових результатів сільськогосподарських підприємств відіграють витрати на виробництво продукції. З одного боку зниження витрат шляхом зменшення непродуктивних затрат, ресурсозбереження, економії фонду заробітної плати призводить до збільшення фінансових результатів і позитивно позначається на виробничо-господарській діяльності підприємства. З другого боку, зростання витрат теж може позитивно впливати на фінансові результати підприємства. Зокрема, витрати на придбання нового технологічного обладнання, нових високопродуктивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур, порід тварин, матеріальне стимулювання працівників призводять до зростання прибутковості виробництва. Тому важливу роль при вирішенні завдання підвищення прибутковості відводять оптимізації витрат виробництва.

Оплата праці є важливою частиною виробничих витрат, а від організації праці значною мірою залежать своєчасність і якість виконання робіт, що безпосередньо впливає на кількість та якість виробленої продукції і відповідно на дохід. Тому особливої уваги заслуговують витрати на оплату праці. Так, В.В. Ярова зазначає, що з одного боку, витрати на робочу силу є важливим соціальним індикатором, який характеризує дохід працівника: чим вони більші, тим вищий рівень життя зайнятого населення. З іншого боку, витрати на робочу силу виступають складовою частиною сукупних витрат підприємства і роботодавець зацікавлений у їх зниженні [1, с. 345]. На думку В.Д. Логутіна, оплата праці у сільськогосподарських підприємствах в останні роки перестала виконувати свої основні функції – стимулюючу і відтворювальну, які забезпечують якісну стійкість грошової винагороди за працю [2, с. 260]. Учені П.Т. Саблук та Ю.Ф. Мельник наголошують, що сукупні витрати на виробництво є відображенням того, наскільки виробничий процес є дорогим для підприємця. Динаміка витрат у вартісному вимірі показує, наскільки ефективні організаційно-господарські рішення керівництва підприємства при застосовуваній технології, організації та продуктивності праці й виробництва. Для оцінки економічної ефективності виникає

необхідність визначення кількісного та якісного співвідношення між витратами й отриманими результатами. Учені наголошують, що на особливу увагу при визначенні економічного ефекту заслуговує структура витрат [3, с. 31].

Як зазначає О.Г. Карпова, в структурі витрат на виробництво продукції в сільськогосподарських підприємствах у 1990 р. частка витрат на оплату праці складала 33,6 %, у 2007 р. вона знизилася до 12,1 %. За цей же період частка матеріальних витрат, які увійшли до собівартості зросла з 49,4 до 69,5 %, а по тваринництву – до 77,1 %, в тому числі частка витрат на міндобрива зросла з 9 до 13,6 %, на нафтопродукти – з 5,1 до 15,4 %, на запасні частини – з 6 до 7,9 % [4, с. 66].

Але варто мати на увазі, що відносне збільшення матеріальних витрат супроводжується абсолютним скороченням їх витрачання в розрахунку на гектар посіву або голову тварин.

Розглянемо витрати на виробництво продукції сільського господарства за елементами та їх структуру в сільськогосподарських підприємствах України у 2012 р. (табл. 1).

Розглянувши елементи витрат в сільськогосподарських підприємствах України, зазначимо, що за 2012 р. їх розмір сягнув аж 123 739,3 млн. грн, з них 73 % було витрачено в галузі рослинництва. Але відомо, що саме тваринництво є більш затратною галуззю, тобто це говорить про той факт, що дана галузь зазнала значного скорочення, бо є малорентабельною.

Слід зазначити що в 2012 р. рівень рентабельності операційної діяльності по сільськогосподарським підприємствах України склав 22,0 %. Якщо розглядати за основними видами продукції то рівень збитковості ВРХ на м'ясо становить 29,5 %, птиця на м'ясо – 7,2 %, рівень рентабельності свиней на м'ясо – 2 %. Щодо галузі рослинництва, то ситуація цілком протилежна. Найбільш рентабельними культурами залишаються соняшник (45,8 %), соя (23,4 %) та ріпак (21,4 %). Тобто, сільськогосподарські підприємства, маючи за мету своєї діяльності одержання максимального прибутку, скорочують збиткові галузі, адже саме тваринництво потребує великих матеріальних затрат.

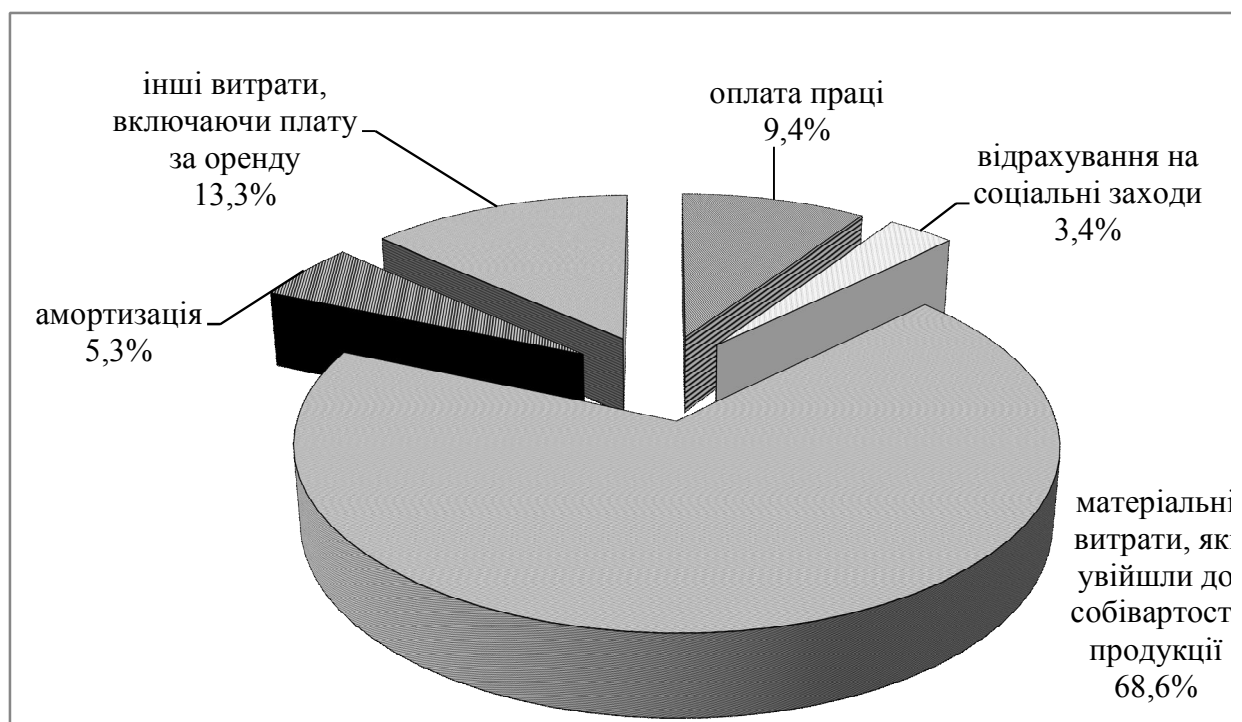
1. Витрати на виробництво продукції сільського господарства за елементами в сільськогосподарських підприємствах України у 2012 р.

Показник	Сільське	У тому числі
----------	----------	--------------

	господарство		рослинництво		тваринництво	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Усього витрат, млн грн	123739,3	100	90253,7	100	33485,6	100
у тому числі						
оплата праці	11610,4	9,4	8529,2	9,5	3081,2	9,2
відрахування на соціальні заходи	4253,9	3,4	3125,5	3,5	1128,4	3,4
матеріальні витрати, які увійшли до собівартості продукції	84855,7	68,6	58359,2	64,7	26496,5	79,1
амортизація	6522,9	5,3	5153,7	5,7	1369,3	4,1
інші витрати, включаючи плату за оренду землі та майна	16496,3	13,3	15086,1	16,6	1410,2	4,2

Проаналізувати структуру виробничих витрат можливо за допомогою рис. 1.

Таким чином, у 2012 р. у структурі витрат за елементами переважали матеріальні витрати, які увійшли до собівартості продукції – 68,6 %, значну частку займали інші витрати, включаючи плату за оренду землі та майна – 13,3 % та оплата праці – 9,4 %. І це є закономірним, оскільки саме матеріальні витрати займають важливе місце при виробництві продукції сільського господарства.

Рис. 1. Структура витрат на виробництво продукції сільського господарства за елементами в сільськогосподарських підприємствах України у 2012 р.

Оскільки найбільшу питому вагу в структурі витрат виробництва займають матеріальні витрати (68,6 %) та витрати на оплату праці (9,4 %), то доцільним буде визначення впливу питомої ваги зазначених витрат на прибутковість діяльності сільськогосподарських підприємств Харківської області (табл. 2).

За даними табл. 2, питома вага витрат на оплату праці у 89 сільськогосподарських підприємств становила до 3 %, у 128 господарств вона коливалась в межах 3,1–6,0 %. Зазначимо що, в даних групах отримано максимальний розмір прибутку в розрахунку на 100 га с.-г. угідь – відповідно 145,5 та 162,51 тис. грн. Варто відмітити той факт, що у групах господарств, де переважає товарна продукція галузі рослинництва, прибуток є найбільшим, адже як зазначалося раніше, галузь тваринництва в нашій країні є збитковою.

По мірі зростання питомої ваги витрат на оплату праці в загальній сумі витрат відповідно зростає середньорічна заробітна плата. Так, в підприємствах, де питома вага витрат на оплату праці в середньому становить 1,8 %, рівень заробітної плати знаходиться на рівні 10,04 тис. грн, а у підприємств, що мають у структурі витрат понад 12,1 % витрат на оплату праці, середньорічна оплата праці 1 працівника становить в середньому 23,07 тис. грн.

2. Вплив питомої ваги витрат на оплату праці на прибутковість діяльності сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2012 р.

Групи підприємств за питомою вагою оплати праці в загальній сумі витрат на підприємстві, %	Кількість підприємств в групі	Питома вага витрат на ОП у загальній сумі витрат, %	Середній прибуток на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	Середньорічна заробітна плата 1 працівника, тис грн	Оплата праці на 100 га с.г. угідь	Питома вага товарної продукції, %	
						рослинництва	тваринництва
I – до 3,0	89	1,8	145,50	10,04	7,51	97,0	3,0
II – 3,1 - 6,0	128	4,6	162,51	17,12	28,61	92,8	7,2
III – 6,1 - 9,0	125	7,3	105,42	19,92	35,84	91,9	8,1
IV – 9,1 – 12,0	74	10,3	118,02	20,13	48,40	89,8	10,2

V понад 12,1	99	15,7	72,10	23,70	90,53	84,6	15,4
--------------	----	------	-------	-------	-------	------	------

Оскільки зміна питомої ваги оплати праці в загальних витратах виробництва тісно пов'язано з виробничим напрямком господарства, розглянемо вплив зміни абсолютного розміру витрат на оплату праці на формування прибутку сільськогосподарських підприємств.

В результаті дослідження впливу витрат на оплату праці в розрахунку на одиницю площі було отримано такі результати (табл. 3).

Так, підприємства у яких витрати на оплату праці були найменшими і складала до 10,0 тис. грн на 100 га с.-г. угідь, мають найбільший прибуток 144,81 тис. грн. Підприємства V-ї групи, де витрати на оплату праці перевищували 52,1 тис. грн, мали значно менші прибутки – 117,05 тис. грн на 100 га с.-г. угідь. Варто зазначити, що підприємства в яких витрати на оплату праці в розрахунку на одиницю площі є найменшими, відповідно мають найменшу частку галузі тваринництва в структурі товарної продукції. І навпаки, в підприємствах п'ятої групи галузь тваринництва займає найбільшу частку – 27,3 %.

Нами було розглянуто вплив питомої ваги та абсолютного розміру витрат на оплату праці в розрахунку на 100 га с.-г. угідь. Проте, кожного працівника перш за все цікавить розмір власної заробітної плати, премій та рівень соціального забезпечення на підприємстві.

3. Вплив розміру витрат на оплату праці на прибутковість діяльності сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2012 р.

Групи підприємств за витратами на оплату в розрахунку на 100 га с.г. угідь, тис. грн	Кількість підприємств в групі	Витрати на оплату в розрахунку на 100 га с.г. угідь, тис. грн	Середній прибуток на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	Середньорічна заробітна плата1 працівника, тис грн	Питома вага товарної продукції, %	
					рослинництва	тваринництва
I – від 10,0	95	6,46	144,91	9,69	97,7	2,3
II – 10,1 - 24,0	137	17,06	120,06	15,37	98,4	1,6
III – 24,1 - 38,0	135	29,59	99,17	19,57	96,2	3,8
IV – 38,1 – 52,0	51	44,87	67,91	17,79	89,2	10,8
V понад 52,1	91	86,08	117,05	23,06	72,7	27,3

В сучасних умовах агропромислове виробництво потребує не тільки вдосконалених технічних засобів, впровадження нових технологій, інвестиційних ресурсів, а й постійного розвитку головної рушійної сили суспільства – людини. Вона повинна мати високий загальний рівень культури, спеціальних знань, високу кваліфікацію [5, с. 212]. Але для ефективної роботи на підприємстві для працівників повинна бути належна матеріальна зацікавленість.

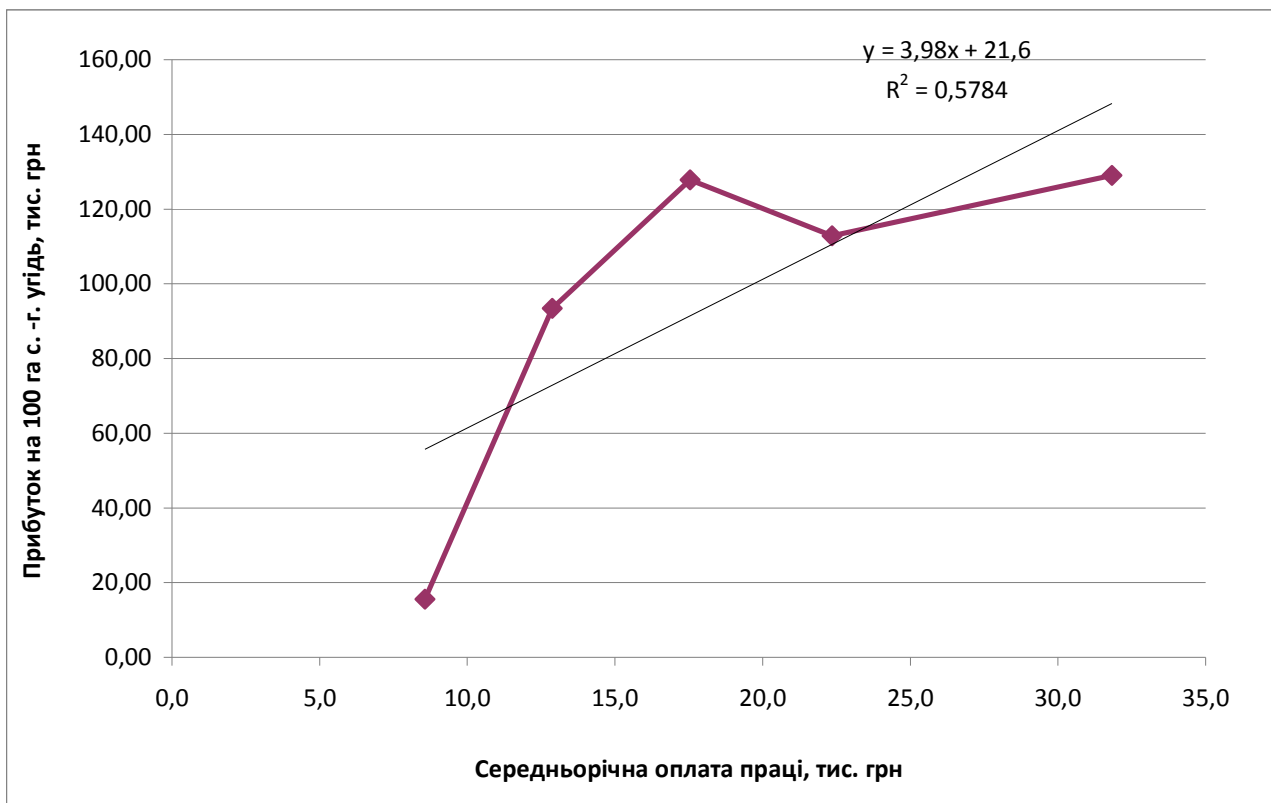
Таким чином, наступним кроком дослідження стало вивчення впливу середньорічної заробітної плати на прибутковість діяльності сільськогосподарських підприємств (табл. 4).

З представлених даних, ми спостерігаємо чітку закономірність – чим менша середньорічна оплата праці тим менші прибутки підприємства, і навпаки група підприємств розмір оплати праці яких становить понад 25,1 тис. грн мають найвищі прибутки – 129, 01 тис. грн на 100 га сільськогосподарських угідь. Варто відмітити, що певного взаємозв'язку між розподілом галузевої структури та одержаними фінансовими результатами не спостерігається.

4. Вплив розміру середньорічної заробітної плати на прибутковість діяльності сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2012 р.

Групи підприємств за розміром середньорічної оплати праці, тис. грн	Кількість підприємств в групі	Розмір середньорічної заробітної плати, тис. грн	Середній прибуток на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	Питома вага товарної продукції, %	
				рослинництва	тваринництва
I – до 11,0	86	8,6	15,58	91,5	8,5
II – 11,1 - 15,0	125	12,9	93,45	91,9	8,1
III – 15,1 - 20,0	113	17,5	127,87	89,4	10,6
IV – 20,1 – 25,0	85	22,3	112,87	92,7	7,3
V понад 25,1	92	31,8	129,01	89,3	10,7

Для визначення залежності між розміром оплати праці та прибутковістю проведено кореляційний аналіз (рис. 2).

Рис. 2. Вплив розміру оплати праці на прибутковість сільськогосподарських підприємств (згруповані дані)

В результаті отримано рівняння регресії:

$$y = 3,98 x + 21,6$$

де, x – розмір середньорічної заробітної праці, тис. грн;

y – прибуток від реалізації на 100 га с.-г. угідь, тис грн.

За даним рівнянням, при збільшенні розміру оплати праці на 1000,00 тис. грн прибуток зростає на 3980, 00 грн в розрахунку на одиницю площі.

З отриманих розрахунків можемо зробити висновок що, рівень оплати праці в кожному сільськогосподарському підприємстві залежить від кінцевого результату його роботи. Підвищення заробітної плати є безпосереднім стимулом для більш продуктивної роботи. Крім того, при достатньому рівні оплати праці підприємству легше сформувати більш кваліфікований трудовий потенціал. Адже, праця висококваліфікованих спеціалістів у всіх галузях народного господарства є невід’ємною частиною успішної роботи будь-якого підприємства, тому і має належно оплачуватися.

Висновки та пропозиції. Витрати є одним з головних факторів формування фінансових результатів сільськогосподарських підприємств.

Дослідженням встановлено, що зміна питомої ваги оплати праці в загальній сумі витрат по сільськогосподарському виробництву супроводжується зменшенням розміру прибутку в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь. Це пояснюється чіткою закономірністю: до зменшення питомої ваги продукції рослинництва в структурі товарної продукції по мірі зростання питомої ваги оплати праці. Подібні закономірності мають місце і при використанні в якості факторної ознаки розміру витрат на оплату праці в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь.

Зворотна закономірність простежується при дослідженні впливу рівня середньорічної оплати праці на прибутковість с.-г. виробництва. По мірі зростання оплати праці покращуються і фінансові результати. Отже, з точки зору прибутковості с.-г. виробництва, більш важливим є підвищення середньорічного рівня заробітної плати, а відповідно і матеріальної зацікавленості працівників у результатах праці, ніж зростання питомої ваги та абсолютного розміру витрат на оплату праці в розрахунку на 100 га с.-г. угідь.

Бібліографічний список: 1. Ярова В.В. Удосконалення інформаційної підтримки управління витратами аграрних підприємств / В.В. Ярова // Наук. пр. Полт. держ. аграр. акад. Сер.: «Економічні науки». – 2013. – № 6. – С. 344-347. 2. Логутін В.Ф. Реформа оплати праці стимулюючого типу: теорія, концепція, практичні рекомендації і пропозиції: [монографія] / В.Ф. Логутін. – Луцьк: Ред.-вид. відділ «Вежа», 2007. – С. 260. 3. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві : теорія, методологія, практика / [за ред. П.Т. Саблука та ін.] – К., 2008. – Т.1: Теорія ціноутворення та технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур / за ред. П.Т. Саблука, Ю.Ф. Мельника [та ін.]. – К., 2008. – 698 с. 4. Карпова О.Г. Проблеми забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств / О.Г. Карпова // Науковий вісник Луганського національного аграрного університету. Сер. «Економічні науки». – 2010. – № 16. – С. 65-71. 5. Морозова Г.С. Соціальна інфраструктура села та її вплив на сталий розвиток сільськогосподарських підприємств / Г.С. Морозова // Наук. пр. Полт. держ. аграр. акад. Сер.: «Економічні науки». – 2012. – № 4. – С. 210-214. 6. Месель-Веселяк В.Я. Дохідність і розширене відтворення в агропромисловому виробництві Матеріали Десятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів-аграрників, Київ, 10-11 квіт. 2008р. / Редкол.: П.Т.Саблук та ін. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2008. – 618 с. 7. Статистичний щорічник України за 2012 р. Електронний ресурс: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/zbir_k.htm

8. Тютюнник Ю.М. Формування та факторний аналіз фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств / Ю.М. Тютюнник // Вісн. Полт. держ. аграр. акад. – 2011. – № 1. – С. 117-121. 9. Чернецька О.В. Методичні підходи до визначення ефективності витрат сільськогосподарських підприємств в управлінському обліку. Електронний ресурс: <http://www.pu.if.ua>

Скоромная Е.Ю. Расходы на оплату труда и их влияние на финансовые результаты сельскохозяйственных предприятий. В статье проведено исследование влияния расходов на оплату труда на финансовые результаты сельскохозяйственных предприятий. Доказано, что увеличение расходов на оплату труда приводит к увеличению прибыльности. Осуществлен поиск направлений повышения прибыльности сельскохозяйственных предприятия путем оптимизации структуры расходов на производство продукции.

Skoromna O. Expenses for labor payment and their impact on the finance results of agricultural enterprises. The article studied the effect of labor costs on the financial results of agricultural enterprises. It is proved that the increase labor costs leads to increased profitability. In its search for the ways of increasing the profitability of agricultural enterprises by optimizing the cost structure for production.